

TANQIDIY NAZAR, TAHLILYI TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

ABULQOSIM FIRDAVSIY VA “SHOHNOMA” ASARINING MA'NAVIY – FALSAFIY TAHLILI .

Qayumova Mashhura

*Buxoro Davlat universiteti. Xorijiy tillar fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish yo'nalishi 2 – bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Abulqosim Firdavsiyning “Shohnoma” asaridagi ayrim baytlar nazariy jihatdan tahlil qilingan. Jumladan, yer yuzidagi butun mavjudotlar orasida o'z tafakkuri, aql-idroki va onggi bilan ajralib turadigan insonning yoshlik davri, bu davridagi kuch-quvvati, aql-zakovati haqida bir qancha hikmatli so'zlar berib o'tilgan. Bu tom ma'noda yoshlarni ma'naviy va ma'rifiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.*

Abulqosim Firdavsiy Xurosonning Tus shahrida tug'ilgan buyuk shoirdir. U keng qamrovli ilm egasi, dono va tafakkurli shaxs sifatida tanilgan, ko'plar uni “hakim” va “donishmand” deb ulug'lagan. Shoir ijodining gullagan davrida G'azna shahrida yashab, turk sultoni Mahmud G'aznaviy saroyida ijod qilgan va mashhur “Shohnoma” asarini yaratgan.

Rivoyatlarga ko'ra, sulton Firdavsiyga har bir bayt uchun bittadan oltin tanga berishni va'da qiladi. Ammo asar tayyor bo'lganida sulton va'dasidan qaytadi va yuborgan tangalar kumush bo'ladi. Shoir bunga qattiq ranjiydi va tangalarning bir qismini karvondagilarga, qolganini esa hammollarga ulashadi; qolgan pul bilan esa ichimliklar sotib oladi. Bu Firdavsiyning hukmdorga noroziligini ochiq ifodalaydi. Natijada u tug'ilgan yerni tark etishga majbur bo'ladi.

“Shohnoma” asari 30–35 yil davomida yaratilgan bo'lib, 60 000 baytdan iboratdir. Asar dastlab Abu Mansur Daqiqiy tomonidan “Xudoyнома” nomi bilan yozilgan, ammo u o'limidan oldin asarning bir qismini tayyorlagan edi. Shu ishni Firdavsiy davom ettiradi. Asarda qariyb 400 yil davomida Eron zaminida hukmronlik qilgan to'rtta sulola va ularga mansub 50 podshohning hayoti va voqealari aks etgan.

Asarda zolim va qonxo'r Zahhok (ilonshoh), Rustam va Suhrob kabi dostonlar mavjud. Rustam Shag'odning makr-hiylasidan vafot etadi. Shuningdek, Zol, Rudoba, Suhrob, Gudarz, Gurdofarid, Humoy, Hanija kabi qahramonlar insoniylik va adolatni himoya qilish uchun kurashadilar. “Zol va Rudoba” hamda “Bijon va Manija” dostonlarida chinakam baynalmilallik g'oyalari ilgari surilgan.

Firdavsiy baytlarida inson tafakkuri va aql-idroki asosiy mavzu sifatida namoyon bo'ladi: “G'am-qaygu ham, huzur-halovat ham aqldandir.

Ulug'vorlik buzulish ham aqldandir.”

Bu baytlarda shoir shuni ta'kidlaydiki, insonning barcha his-tuyg'ulari — xoh g'amgin, xoh baxtli — uning tafakkuri va aqliga bog'liq. Inson qanday qaror qabul qilsa, ruhiy holati

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

shunga yarasha shakllanadi. Shuningdek, jamiyatdagi mavqei va qadri ham uning aql-idroki va harakatlariga bog'liq.

Yana bir misrada: «O'ylamasdan qadam bosib,
xatoga yo'l qo'ygan kas pushaymon bo'ladi.

U donolar nazdida ahmoqqa,
yaqinlari nazdida begonaga aylanadi.»

Shoir shuni ko'rsatadiki, har bir ishni aql bilan amalga oshirmaslik insonni pushaymonlik va yolg'izlikka olib keladi.

Firdavsiy falsafiy jihatdan shuni ham uqtiradi:

“Ne sababdan uzoq umr ko'rmoq tilaysan?

Bilasan-ku, baribir olam sirlarini hech qachon anglab yeta olmaysan.”

Bu misralar hayotning abadiy sirli va cheksizligini, inson imkoniyatlarining esa chegaraliligini bildiradi. Shu bilan birga, ochko'zlik va muhtojlikni “mangu bedor ikki iblis” deb ta'riflab, ularni bartaraf etish uchun qanoat va mehnat eng kuchli vosita sifatida ko'rsatiladi. Ochko'zlik insonni doimiy istak va tamagirlikka, muhtojlik esa iztirob va yetishmovchilikka soladi.

Shu tariqa, “Shohnoma” nafaqat tarixiy voqealarni, shohlar va urushlarni yoritadi, balki insoniylik, adolat, fidoyilik, yurtga muhabbat kabi abadiy mavzularni ham o'z ichiga oladi. Bu asar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan: u xalq ruhining, o'zlikning va erkinlikka intilishning ramzidir. Shu kabi asarlar orqali biz o'z ildizlarimizni, tarixiy xotiramizni va milliy iftixorimizni asraymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Firdavsiy, Abulqosim. Shohnoma: Shohlar kitobi. Dick Davis tarjimasi. Penguin Random House, 2006.

Ushbu manbada Firdavsiy hayoti, “Shohnoma”ning tuzilishi, qahramonlar va falsafiy mazmuni bayon qilingan.

2. “Firdavsiy.” Encyclopaedia Britannica. britannica.com

Firdavsiy hayoti, G'aznaviy saroyida ijodi, tangalar va rivoyatlar haqida ma'lumot.

3. “Shohnoma.” Wikipedia (inglizcha). en.wikipedia.org/wiki/Shahnameh
Asarning tuzilishi, bo'limlari va qahramonlari haqida umumiy ma'lumot.

4. “Shohnoma.” Kutubxonachi.uz. eduayn.kutubxonachi.uz

Asarning mazmuni, bo'limlari va tarixiy konteksti haqida ma'lumotlar.